Waarom Ruttens argument voor het bestaan van God faalt

In de blog: Kritische reflecties woe, 18 april 2012

De Nederlandse filosoof Emanuel Rutten meent een nieuw bewijs (zelf hij spreekt liever van een “argument”) voor het bestaan van God te hebben te gevonden. Hij haalde er zelfs enkele media mee (zie bijvoorbeeld dit artikel in DS). Intussen wordt zijn argument ook druk bediscussieerd op het internet. Aangezien ik als filosoof erg gefascineerd ben door vraagstukken uit de filosofie van de religie kon ook ik moeilijk weerstaan aan de drang om een kritische blik te werpen op Ruttens argument. In wat volgt, tracht ik de stelling te beargumenteren dat Ruttens argument faalt omdat het een non sequitur-redenering bevat.

Ruttens argument

Het argument van Rutten voor het bestaan van God kan formeel als volgt worden samengevat (zie hier voor de volledige, originele uiteenzetting van Ruttens argument):

(1) Voor alle proposities p geldt: als p onkenbaar is, dan is p noodzakelijk vals (**eerste premisse**),

(2) De propositie “God bestaat niet” is onkenbaar (**tweede premisse**), dus

(3) “God bestaat niet” is noodzakelijk vals (**uit (1) en (2)**), dus

(4) “God bestaat” is noodzakelijk waar (**conclusie; uit (3)**).

De eerste premisse noemt Rutten ook wel het modaal-epistemologisch principe. Hij verdedigt dit principe op basis van een interpretatie van “onkenbaarheid” door middel van mogelijke werelden. Onder deze interpretatie is een propositie p onkenbaar als en slechts als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat en geen subject S zodanig dat S de propositie p kent in W. Volgens Rutten is dit principe overtuigend omdat wanneer in alle mogelijke werelden alle subjecten niet weten dat p waar is, dan is dat hoogstwaarschijnlijk omdat p vals is. Het principe is dus gebaseerd op de veronderstelling dat de werkelijkheid ultiem intelligibel (of kenbaar) is.

Rutten tracht vervolgens aan te tonen dat de propositie “God bestaat niet” onkenbaar is. Dat doet hij aan de hand van de Cartesiaanse conceptie van kennis, die hij kortweg voorstelt als “to know p, is to be certain that p is true”. Maar, merkt Rutten vervolgens op, dan het lijkt redelijk om te stellen dat het onmogelijk is om te weten dat God niet bestaat omdat, ondanks alle argumenten tegen het bestaan van God, de mogelijkheid blijft bestaan dat God wel degelijk bestaat. Uit het modaal-epistemologisch principe, zo stelt Rutten, volgt dan dat het noodzakelijk vals is dat God niet bestaat. Bijgevolg is het noodzakelijk waar dat God bestaat.

De eerste premisse ontleed

Houdt Ruttens argument werkelijk steek en moeten atheïsten zich dus eensklaps massaal bekeren of schuilt er toch ergens een denkfout z’n argumentatie? Gezien het spoor van gefaalde pogingen doorheen de geschiedenis van de wijsbegeerte (en de wetenschappen) om te komen tot een overtuigend godsbewijs, kan men mij het niet kwalijk nemen dat ik de tweede optie een stuk waarschijnlijker acht. Maar waar loopt Ruttens argument dan precies mank? Laten we daarvoor de eerste premisse, het modaal-epistemologisch principe, even van naderbij bekijken.

Die premisse stelde het volgende:

“Voor alle proposities p geldt: als p onkenbaar is, dan is p noodzakelijk vals”.

Als men die stelling evenwel zo leest, dan lijkt ze eerder contra-intuïtief. Het is immers niet zo dat een propositie onwaar of vals is, simpelweg omdat men ze niet kent. Rutten verduidelijkt daarom wat hij precies begrijpt onder “onkenbaar”:

“Een propositie p is **metafysisch onkenbaar**, of kortweg onkenbaar, als en slechts als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat en geen subject S zodat S weet dat p in W”.

Gegeven deze semantische interpretatie van “onkenbaar” kunnen we de eerste premisse als volgt herschrijven:

“Voor alle proposities p geldt: als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat en geen subject S zodat S weet dat p in W, dan is p noodzakelijk vals”.

Zo geformuleerd lijkt de eerste premisse al een stuk plausibeler en minder contra-intuïtief dan voorheen. Immers, gegeven dat de werkelijkheid ultiem intelligibel (of begrijpelijk) is, klinkt het aannemelijk om te stellen dat een propositie p vals is wanneer er geen enkel logisch mogelijke wereld bestaat waarin een subject p kent. Er blijft echter nog steeds een onduidelijkheid wat betreft de notie “weten” of “kennen” in de huidige formulering van de premisse. Immers, wanneer *wéét* een subject S dat p waar is? Het is hier dat Rutten een Cartesiaanse conceptie van kennis naar voren schuift:

“Een subject S kent p als en slechts als S absoluut zeker is dat p waar is”.

Anders gezegd: een subject kent p (of wéét dat p) slechts wanneer er geen enkele mogelijkheid bestaat, hoe klein ook, dat hij of zij zich vergist met betrekking tot de waarheidswaarde van p. Gegeven deze conceptie van kennis kunnen we de eerste premisse tenslotte herschrijven als:

“Voor alle proposities p geldt: als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat en geen subject S zodat S absoluut zeker is dat p waar is in W, dan is p noodzakelijk vals”.

Waarom Ruttens argument faalt

Aan de hand van de voorgaande analyse kan het volledige argument van Rutten voor het bestaan van God nu herschreven worden als volgt:

(1) Voor alle proposities p geldt: als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat en geen subject S zodat S absoluut zeker is dat p waar is in W, dan is p noodzakelijk vals
(**eerste premisse**),

(2) Er bestaat geen logisch mogelijke wereld W en geen subject S zodat S absoluut zeker is dat de propositie “God bestaat niet” waar is in W (**tweede premisse**),

(3) “God bestaat niet” is noodzakelijk vals (**uit (1) en (2)**),

(4) “God bestaat” is noodzakelijk waar (**conclusie; uit (3)**).

Er schuilt evenwel een probleem in dit argument. Immers, welk ander subject dan een *alwetend* subject kan *absoluut zeker* zijn dat een propositie waar is? Dat betekent dat de eerste premisse kan herschreven worden als:

> “Voor alle proposities p geldt: als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat waarin een alwetend subject bestaat zodat het alwetend subject zeker is dat p waar is, dan is p noodzakelijk vals”.

Nu rest natuurlijk de vraag of men een alwetend subject al dan niet kan identificeren met God. Indien men een alwetend subject evenwel *niet* identificeert met God, dan bestaat er een logisch mogelijke wereld waarin een subject S zeker is dat de propositie “God bestaat niet” waar is, waardoor de conclusie dat God noodzakelijk moet bestaan niet langer geldig is (merk terloops ook op dat er evengoed logisch mogelijke werelden bestaan met meerdere alwetende wezens). De enige optie die Rutten dus resteert, is de optie waarin een alwetend subject geïdentificeerd wordt met God. Echter, in dat geval beperkt Rutten, als gevolg van de Cartesiaanse conceptie van kennis, de logisch mogelijke werelden die hij in beschouwing neemt om na te gaan of een propositie onkenbaar is tot deze waarin God bestaat. De eerste premisse zou dan namelijk als volgt kunnen herschreven worden:

> “Voor alle proposities p geldt: als er geen logisch mogelijke wereld W bestaat waarin een God bestaat zodat God zeker is dat p waar is, dan is p noodzakelijk vals”.

Hiermee heeft hij slechts de triviale stelling aangetoond dat in de logisch mogelijke werelden waarin God bestaat de propositie “God bestaat niet” noodzakelijk vals is. Wat Rutten daarentegen meent aan te tonen, is dat de propositie “God bestaat niet” in *alle* logisch mogelijke werelden (niet enkel deze waarin God bestaat) noodzakelijk vals is. Dat is evenwel niet het geval omdat de eerste premisse enkel geldig is voor proposities binnen de logisch mogelijke werelden waarin God bestaat, niet voor alle proposities binnen elke logisch mogelijke wereld.

Merk tot slot op dat ik niet beweer dat Ruttens argument circulair is; ik stel immers niet dat Rutten veronderstelt dat God bestaat in de *actuele* wereld. Wat ik daarentegen wel beweer, is dat Ruttens argumentatie *non sequitur* is: de conclusie dat de propositie “God bestaat niet” noodzakelijk vals is in elke logisch mogelijke wereld volgt niet uit het feit dat er geen enkele logisch mogelijke wereld bestaat waarin God bestaat en waarin God zeker is dat “God bestaat niet” waar is. Ruttens poging dus ten spijt, we hebben nog steeds geen overtuigend bewijs voor het bestaan van God. Atheïsten kunnen bijgevolg met een gerust gemoed blijven volharden in hun ongeloof.

Tags
godsbewijs, mogelijke, rutten, werelden